

СІМВОЛІКА РЭЧАВАГА СВЕТУ ЯК СРОДАК САЦЫЯЛЬНАЙ КАМУНІКАЦЫІ Ў ГРАМАДСТВЕ З ТРАДЫЦЫЙНАЙ КУЛЬТУРАЙ

*Я.Ю. Ленсу, кандыдат
мастацтвазнаўства,
дацэнт, загадчык кафедры
дызайну Мінскага
інстытута кіравання*

У традыцыйных народных культурах, карані якіх ляжаць у далёкім мінулым, калі ў грамадстве панавала міфалагічнае светаўспрыманне, аб'екты рэчавага свету, акрамя ўтылітарнай і эстэтычнай, мелі яшчэ і актыўную сімвалічную функцыю. Ды яно і зразумела: адной з асноўных прыкмет міфалагічнай свядомасці з'яўляецца сімвалізацыя з'яў і аб'ектаў навакольнага свету. Як адзначае адзін з сучасных даследчыкаў А.Курчакін, працэс сімвалізацыі аб'ектаў рэчавага свету, які мае месца ў традыцыйных народных культурах, – гэта працэс, дзе «той ці іншы матэрыяльны прадмет набывае нейкае ўмоўнае агульнапрызнанае значэнне, робячыся ўжо элементам дыхоўнай культуры. Так, простая палка ці цурбан-«калодка» робяцца ў масленіцу сімвалам нерэалізаванага шлюбу, а сноп пшаніцы – сімвалам дабрабыту» [1, с.144].

Трэба сказаць, што сімваліка рэчавага свету ў традыцыйных культурах была шматзначнай і звязанай з цэлым шэрагам функцый. Сярод іх – касмаганічная, касмалагічная, прарочая, абрадавая і іншыя. Усе гэтыя функцыі сімвалікі традыцыйнага рэчавага свету сучасныя даследчыкі ў той ці іншай меры закрэпавяюць у сваіх працах. Аднак да гэтай пары застаецца незаўважанай і невывучанай такая важная функцыя сімвалікі рэчавага свету ў традыцыйных культурах, як функцыя сродка сацыяльнай камунікацыі. Але перш чым гаварыць пра тое, якім чынам сімваліка выконвае функцыю камунікацыі, звернемся спачатку да самога гэтага паняцця.

Камунікацыя, г.зн. зносіны, сувязь паміж людзьмі, – вельмі важны момант жыцця грамадства. Чалавек не можа існаваць без адносін з іншымі людзьмі, інакш ён перастае быць чалавекам, ператвараецца ў дзікую жывёліну, адарваную ад цывілізацыі. З дапамогай сродкаў камунікацыі індывід узбагачаецца ўсімі каштоўнасцямі чалавечай культуры. Па выразу Абраама Моля, «культурнае паведамленне», якое трансліруецца чалавеку праз сродкі камунікацыі, – гэта паслядоўнасць асобных вылучаемых і вызначаемых элементаў, якія паступаюць да індывідуума з навакольнага свету» [2, с.204]. Такім чынам, праз камунікацыю ў чалавека наладжваецца сувязь з навакольнай рэчаіснасцю.

Сродкі камунікацыі пачалі развівацца з пачаткам зараджэння чалавечага грамадства. Аднак само гэта навуковае паняцце з'явілася толькі ў XX стагоддзі з узнікненнем тэорыі інфармацыі. У адпаведнасці з тэорыяй інфармацыі, увесь камунікацыйны працэс уяўляе сістэму, якая складаецца з наступных элементаў: 1) адпраўшчык інфармацыйнага паведамлення (адрасант, экспедыент, камунікатар); 2) атрымальнік інфармацыйнага паведамлення (адрасат, рэцыпіент, камунікант); 3) зносіны (кантакт, сувязь); 4) код (шыфр); 5) кантэкст; 6) паведамленне (інфармацыя, пасланне, вестка) [3, с.64–65]. На гэтую

прапанаваную тэорыю інфармацыі схему камунікатыўнага працэсу мы і будзем абапірацца пры распрацоўцы тэмы нашага артыкула.

Найбольш старадаўнімі сродкамі камунікацыі лічацца мова і пісьмо. З часу свайго ўзнікнення яны з'яўляліся сродкамі міжасабовай камунікацыі, перадачы інфармацыі жыццёвага, бытавога характару. Аднак з развіццём чалавечай культуры працэсы перадачы інфармацыі ў грамадстве ўскладняюцца, перастаюць насіць толькі міжасабовы характар. Моўны сродак чалавечай камунікацыі набывае разнавіднасць у выглядзе рыторыкі, г.зн. публічных выступленняў, пісьмо ў выглядзе разнажаных твораў старажытных пісьменнікаў таксама набывае характар публічнасці, масавасці. Такім чынам, складаецца сацыяльная камунікацыя. Па вызначэнню Ф. Брэтона і С. Пру, сацыяльная камунікацыя «галоўным чынам ахоплівае паведамленні, што цыркулююць паміж групамі асоб або паміж асобай і групай» [4, с.13].

Менавіта такі працэс сацыяльнай камунікацыі, але з дапамогай сімволікі рэчавага свету адбываецца ў шэрагу выпадкаў у грамадстве з традыцыйнай культурай. У чым жа яго сутнасць? Вернемся да схемы структуры камунікатыўнага працэсу, якая прапанавана тэорыяй інфармацыі. Мы ўбачым, што сярод галоўных складаючых гэтага працэсу называюцца камунікатар, г.зн. адпраўшчык нейкага інфармацыйнага паведамлення, камунікант – атрымальнік гэтага паведамлення, і, нарэшце, сама інфармацыя. Калі сімволіка рэчавага свету ў традыцыйных культурах сапраўды выконвала ролю сродка сацыяльнай камунікацыі, то тут мы таксама павінны знайсці названыя элементы камунікатыўнага працэсу. Ці гэта так, можна пераканацца, прааналізаваўшы канкрэтныя прыклады традыцыйнай сімволікі беларускага народнага рэчавага свету, у якой адбіліся агульныя рысы функцыянавання сімволікі рэчавага свету ў традыцыйных культурах.

Возьмем хоць бы сімволіку беларускага традыцыйнага народнага адзення. Няма сумнення, што яна несла вельмі багатую інфармацыю. Гэтая інфармацыя пачыналася ўжо з колеру адзення. Так, для дзяўчыны найлепшым лічыўся белы, які павінен быў абазначаць пэўныя яе станоўчыя рысы. Аб гэтым гавораць словы беларускай народнай песні:

Не бяры, сыначку, ды што ў золаце!

Не бяры, сыначку, ды што ў серабры!

А бяры, сыначку, у беленькім!

А што ў золаце, то паненачка, то гультаечка,

А што ў серабры, то цыганачка, то абманачка,

А што ў беленькім, то работніца [5, с.152].

Песня сведчыць пра тое, што традыцыйнае ляннае белае адзенне сельскай дзяўчыны з'яўляецца сімвалам яе маральнай чысціні: дзяўчына ў лянным белым адзенні супрацьстаіць «паненачцы-гультаечцы» і падманлівай цыганачцы. Такім чынам, з дапамогай сімволікі адзення дзяўчына ў даным выпадку, гаворачы тэрмінамі тэорыі інфармацыі, як камунікатар трансліравала пэўную інфармацыю аўдыторыі камунікантаў, у якасці якіх выступалі людзі, што складалі сацыяльнае асяроддзе гэтай дзяўчыны.

Значную інфармацыю несла сімволіка жаночых глаўных убораў, якія з даўніх часоў былі строга рэгламентаваныя. Па галаўным уборах заўсёды можна было даведацца, дзяўчына перад табою ці замужняя жанчына. Прыналежнасцю дзяўчат былі хустачкі і вяночкі, замужнія жанчыны насілі чапцы, а зверху ручніковыя ўборы (намітка, павой). Тут камунікатарамі з'яўляліся жанчыны ці дзяўчаты, якія з дапамогай рэгламентаванай сімволікі свайго адзення інфармавалі навакольных аб сваім сямейным становішчы.

У якасці камунікатараў, выкарыстоўваючы пэўныя элементы свайго адзення, уключаліся ў камунікатыўны працэс і мужчыны. Актыўную ролю тут адыгрываў, да прыкладу, пояс. У спосаб яго нашэння была закладзена інфармацыя аб узроставай катэгорыі мужчыны. Юнакі насілі пояс высока пад грудзямі, сталыя мужчыны – альбо на жываце, альбо ніжэй жывата, абкручаны вакол стана не менш чым два разы. Для мужчыны значным сімвалічным элементам адзення з'яўлялася яшчэ шапка, у сімволіку якой таксама была закладзена значная інфармацыя. Шапка была наогул сімвалам мужчыны, мужа, таму мужчына ў шапцы як бы падкрэсліваў сваю прыналежнасць да «моцнага полу». Невыпадкова ў шэрагу мясцін Беларусі жаніх у час вяселля ўвесь час хадзіў у футравай шапцы. Нават у абрадавай гульні «Жаніцьба Цярэшкі», калі хлопец выбіраў дзяўчыну, то надзяваў ёй на галаву сваю шапку, такім чынам дзяўчына як бы ўваходзіла пад яго мужчынскую апеку.

Камунікатыўны акт можна выявіць і ў шэрагу беларускіх народных традыцыйных рытуалаў, у якіх актыўную сімвалічную ролю адыгрывалі аб'екты рэчавага свету. Вось, напрыклад, рытуал, які выконваўся пры нараджэнні ў сялянскай сям'і дзіцяці. Рытуал складаўся з таго, што нованароджанага ўкручвалі

ў кашулю бацькі ці маці. Кашуля тут сімвалізавала свет сям'і, у якую рыхтуюцца прыняць новага члена. Сутнасць жа інфармацыйнага паведамлення, адпраўшчыкам якога з'яўляліся бацькі немаўляткі, у тым, што яны сімвалічна ўсынаўляюць дзіця. Цікава вызначыць, хто тут з'яўляўся камунікатарам, атрымальнікам інфармацыі. На першы погляд можа падацца, што такім выступае сам нованароджаны, але калі гэта так, то тады камунікатыўны працэс набывае характар міжасабовага. Аднак разглядаць у якасці камуніканта немаўля не мае сэнсу – камунікатыўны працэс здзяйсняецца толькі тады, калі паміж камунікатарам і камунікантам наладжваецца інфармацыйны кантакт. Нованароджаны ж не можа яшчэ ўспрымаць тое, што адбываецца вакол, таму разглядаць яго як удзельніка камунікатыўнага працэсу нельга. Сапраўднымі камунікатарамі тут з'яўляюцца тыя людзі, што прысутнічаюць пры рытуале (звычайна ўсе традыцыйныя рытуалы праводзіліся ў прысутнасці людзей – у гэтым іх сэнс). Менавіта гэтым людзям, прадстаўнікам грамадства, і адрасавана інфармацыя, якая трансліруецца ў працэсе рытуала, ім бацькі дэманструюць, што яны ўсынаўляюць нованароджанага. Таму гэты акт з поўным правам можна назваць актам сацыяльнай камунікацыі (перадача інфармацыі ад асобы групе асоб).

Гэтак жа стварае на першы погляд уражанне міжасабовай камунікацыі, а на самой справе з'яўляецца праяўленнем сацыяльнага камунікатыўнага працэсу іншы беларускі традыцыйны рытуал з выкарыстаннем сімволікі рэчаў – т.з. «кумленне». Гэты абрад прыўрочваўся да моманту дасягнення дзяўчатамі шлюбнага ўзросту. У рэчывай сімволіцы абрад замацоўваўся абменам паміж дзяўчатамі-ўдзельніцамі абраду печанымі з цеста цацкамі, якія выяўлялі жывёл і птушак. Інфармацыя, якую закладвалі ў сімволіку гэтых рэчаў, абазначала пажаданне шчасця дзяўчатам у будучым замужжы. Здавалася б, сапраўды, абмен сімвалічнай інфармацыяй паміж дзвюма дзяўчатамі, якія дораць адна адной цацкі, але ўвесь сэнс абраду ў тым, што ўсё адбываецца ў вялікай кампаніі іншых дзяўчат, якія робяць тое ж самае. Гэтая публічнасць прадказання дабрабыту і шчасця дзяўчатам у іх будучым павінна была павялічыць магчымасць іх ажыццяўлення, і таму ў даным выпадку камунікатыўны працэс таксама набывае сацыяльны характар.

Яўна сацыяльны характар носіць камунікатыўны працэс, які ўзнікае ў сувязі з сімвалічнай

роляй дэманстрацыі змесціва куфра нявесты ў вясельным абрадзе. Як камунікатар нявеста ў даным выпадку трансліруе ўсяму грамадству інфармацыю не столькі пра ўласнае багацце, колькі пра сваю працавітасць – усё ж, што знаходзіцца ў куфры і паказваецца на вяселлі, з'яўляецца вынікам яе шматгадовай працы. Яўную сацыяльна-камунікатыўную функцыю на вяселлі адыгрывалі і ручнікі. Возьмем хоць бы рытуал іх развешвання нявестай у хаце маладога, што практыкавалася ў шэрагу мясцін Беларусі. Справа ў тым, што ручнік у беларускай народнай сімволіцы азначаў дарогу, таму развешванне ручнікоў нявестай у хаце жаніха азначала тое, што яна разам са сваім жаніхом уваходзіць у новае жыццё, уключаецца ў новую сям'ю, становіцца памочніцай у гаспадарцы. Гэтая інфармацыя была прызначана роду жаніха і ўсім прысутным на вяселлі.

Цяпер, калі мы вызначылі, што сімволіка рэчаў у традыцыйнай культуры нясе інфармацыю, якую пэўны камунікатар можа трансліраваць нейкім камунікантам, разгледзім наступны элемент камунікатыўнага працэсу – код. Код – гэта сістэма трансфармацыі паведамлення ў форму, прыдатную для перадачы яго па каналу сувязі, іншымі словамі, мова, на якой перадаецца інфармацыя. І таксама, як, напрыклад, для пісьма код выступае ў розных формах: ідэаграфічнай, славесна-складовай (ідэаграфічна-рэбуснай), сілабічнай (складовай), літарна-гукавай (алфавітнай), а таксама стэнаграфічнай, так і сімволіка рэчывага свету ў традыцыйных культурах можа мець некалькі кодаў. У якасці кода тут могуць разглядацца звычай, рытуал, праз які праяўлялася сімволіка рэчы, а таксама сімвалічная арнаментыка, што наносілася на паверхню рэчаў. Але пры любым камунікатыўным працэсе камунікацыя ажыццяўляецца толькі пры веданні, разуменні кода камунікантамі.

Тое ж самае можна сказаць і пра сімволіку рэчывага свету. Калі нейкі «непасвячоны» чалавек будзе прысутнічаць, напрыклад, пры развешванні нявестай ручнікоў у хаце жаніха, ён, не ведаючы кода, сэнсу рытуала, праз які перадавалася ў дадзеным выпадку сімволіка ручнікоў, не зразумее, што адбываецца і не зможа ўспрыняць той інфармацыі, якая закладзена ў сімволіцы развешаных на сценах ручнікоў. А гэта ж ёсць інфармацыя, якую «пасвячоныя» вельмі добра разумеюць. Тое ж самае можна сказаць і пра сімвалічную арнаментыку, якая, як мы адзначылі, таксама выступала ў ролі кода перадачы інфармацыі, што

несла сімволіка рэчаў. Возьмем, напрыклад, размяшчэнне разных сімвалічных салярных знакаў у выглядзе шасціпялёсткавых разетак на старадаўніх беларускіх прасніцах. У гэтую сімволіку закладзена інфармацыя аб старажытных уяўленнях беларусаў аб асноўным моманце светабудовы – аб сутачным шляху сонца: на версе лопасці прасніцы змяшчаліся тры яго дзённыя пазіцыі (раніца, поўдзень і вечар), унізе – дзве пазіцыі начнога, «падземнага» сонца (па ўяўленнях нашых продкаў, сонца на ноч сыходзіла пад зямлю), а ў цэнтры – вялікая разетка, якая сімвалізавала Сусвет.

Багатую інфармацыю аб касмалагічных уяўленнях далёкіх продкаў несла і сімволіка дэкору, якім аздабляўся фасад беларускай сялянскай хаты. Так, на франтоне звычайна рабілі сімвалічныя выявы сонца, прычым два салярныя сімвалы, змешчаныя ў ніжніх кутах франтона, абазначалі сонца на ўсходзе і захадзе. Вялікая ж выява сонейка ці падвоены салярны сімвал у верхнім куце франтона адпавядалі паўднёваму сонцу, сонцу ў зеніце. Вышэй нябеснай сферы, дзе здзяйсняла свой дзённы шлях сонца, па народных уяўленнях, знаходзілася, як яе звалі, «бездань нябесная», якая змяшчала запасы нябеснай вады, што ў пэўны час пралівалася дажджом на зямлю. Гэтая дэталёвая будова свету таксама адлюстроўвалася ў дэкаратыўным афармленні франтона хаты: закрыліны даха звычайна аздабляліся хвалістым арнаментам, які павінен быў увасабляць нябесную ваду. У адрозненне ад франтона, дэкор якога ўвасабляў нябёсы, дэкор паверхні зруба хаты сімвалізаваў зямную сферу Сусвету. Тут мы можам знайсці стылізаваныя выявы расліннага свету, жывёл, птушак, якія нясуць інфармацыю аб зямным жыцці прыроды. Але каб успрымаць усю гэтую інфармацыю, закладзеную ў сімволіку дэкаратыўных выяў, што наносіліся на аб'екты рэчавага свету, неабходна было ведаць код, быць пасвечаным у яго таемніцы. Інакш сімвалічныя выявы маглі б успрымацца толькі як прыгожы арнамент. Наогул трэба сказаць, што веданне кодаў сімволікі для членаў грамадства традыцыйнай культуры было абавязковым, гэтым забяспечвалася пераемнасць у традыцыйнай культуры, а значыць, само яе існаванне.

Цяпер звернемся да такога элемента камунікатыўнага працэсу, як кантэкст. Кантэкст – гэта тая ўмова, гістарычныя, сацыяльныя, культурныя, у якіх перадаецца інфармацыйнае паведамленне. Ад кантэксту шмат у чым залежаць сэнс і разуменне перададзенай інфармацыі. Кантэкст меў немалаважнае значэнне і для

функцыянавання сімволікі рэчавага свету як сродка сацыяльнай камунікацыі ў грамадстве з традыцыйнай культурай. Гэта добра праяўлялася ў беларускай традыцыйнай культуры. У першую чаргу інфармацыя, якая перадавалася праз сімволіку беларускага народнага рэчавага свету, шмат у чым залежала ад гістарычнага, сацыяльнага і культурнага кантэксту існавання грамадства ў старой беларускай вёсцы. Беларуская вёска канца XIX – пачатку XX стагоддзяў жыла галоўным чынам натуральнай гаспадаркай. У побыце пераважалі патрыярхальныя адносіны, а ў свядомасці людзей хрысціянства ўжывалася з паганствам. Гэты кантэкст ствараў умовы для захавання ў сімволіцы беларускага народнага рэчавага свету найстаражытных славянскіх традыцый, таму інфармацыя, якую яна несла як сродак сацыяльнай камунікацыі, уяўляла вельмі старадаўні вопыт продкаў беларускага народа. Такім чынам, тут мы маем справу з уплывам на камунікатыўны працэс шырокага сацыяльна-культурнага кантэксту. Але кантэкст пры выкананні сімволікай рэчавага свету ў традыцыйнай культуры функцыя сродка сацыяльнай камунікацыі можна разглядаць і больш вузка. Так, нейкая рэч магла несці неаднолькавую сімвалічную нагрузку і, значыць, рознае інфармацыйнае паведамленне ў рытуальна-абрадавых кантэкстах. Напрыклад, традыцыйны беларускі ручнік, які, як мы зазначылі, сімвалізаваў дарогу, у кантэксце вясельнага абраду азначаў дарогу маладых у новае жыццё, у кантэксце абраду пахавання – дарогу нябожчыка з гэтага свету на той, павешаны ж на абраз у хаце – дарогу, якая звязвае зямны свет людзей з нябесным, боскім светам. Наогул жа ў дачыненні да пэўных рэчавых аб'ектаў аб з'яўленні ў іх нейкай сімвалічнай функцыі можна было гаварыць пры наяўнасці пэўнага кантэксту. Так, напрыклад, такі багаты сімволікай аб'ект рэчавага свету беларускага народа, як барана, пачынаў выконваць сваю сімвалічную ролю толькі ў пэўным кантэксце. У полі пры баранаванні, г.зн. пры выкананні сваёй асноўнай утылітарнай функцыі, яна з'яўлялася толькі сродкам сельскагаспадарчай працы – і ніякай сімволікі. Сімвалічная функцыя ў бараны з'яўлялася толькі ў пэўных рытуальна зададзеных умовах (г.зн. у пэўным кантэксце): адзін кантэкст – ахоўнае баранаванне вакол вёскі пры якой-небудзь пошасці, другі – у час хрышчэння новароджанага, калі барана сімвалізавала жаночую пладавітасць, трэці – у час святкавання Дзядоў, калі гэты сродак сельскагаспадарчай працы ставіўся ў дзвярах хаты як сімвал працавітасці продкаў, і г.д.

Гаворачы пра кантэкст як неад'емны элемент камунікатыўнага працэсу, нельга забывацца пра такую непасрэдна звязаную з ім з'яву, як шум. У разуменні тэорыі інфармацыі шум – гэта тое, што перашкаджае ўспрыманню паведамлення. У выпадку з сімволікай рэчавага свету як сродка сацыяльнай камунікацыі ў традыцыйнай культуры таксама можна гаварыць пра адмоўны ўплыў на ўспрыманне інфармацыі пэўнага шуму. Што ж тут выступае ў якасці шуму? У першую чаргу гэта ўплыў развіцця цывілізацыі, якая ўздзейнічае разбуральна на традыцыйныя культуры. Гэта асабліва праявілася ў другой палове XIX і ў XX стагоддзях, калі павевы цывілізацыі сталі пранікаць у традыцыйную народную культуру, паціху выветрываючы з яе найстаражытныя погляды і ўяўленні аб жыцці і навакольным свеце. У параўнанні с суседнімі славянскімі народамі беларуская традыцыйная культура трымалася больш трывала і доўга, але і ў яе непазбежна ўрываўся «шум» цывілізацыі. У сувязі з гэтым адыходзілі з народнай свядомасці ўяўленні аб сімвалічнай ролі аб'ектаў рэчавага свету, разбуралася камунікатыўная функцыя гэтай сімволікі. Безумоўна, на захаванне інфармацыі, што змяшчалася ў традыцыйнай сімволіцы рэчавага свету, адмоўна ўплываў і сам бег часу. Непазбежна ён сціраў з памяці пакаленняў многія дэталі сэнсу традыцыйнай сімволікі рэчавага свету. Інфармацыя, закладзеная ў гэтую сімволіку, шмат у чым рабілася незразумелай для людзей, яны гублялі веданне кода, за якім скрывалася інфармацыйнае паведамленне. Так, да пачатку XX стагоддзя са свядомасці беларускіх сялян амаль поўнасцю сцёрся сэнс сімвалічных выяў на фасадзе хаты. Інфармацыя аб пабудове свету, якая першапачаткова была ў іх закладзена, імі ўжо не прачытвалася, выявы разглядаліся як чыста дэкаратыўныя кампазіцыі. Страчвалася сэнс шэрагу сімвалічных абрадаў, якія выконваліся з дапамогай рэчавых аб'ектаў. Усё гэта можна назваць «шумам» у адносінах да камунікатыўных працэсаў, што ажыццяўляліся праз сімволіку рэчавага свету.

Аднак нягледзячы на адзначаныя праявы шуму, якія перашкаджалі ажыццяўленню камунікацыі з дапамогай сімволікі рэчавага свету ў традыцыйных культурах, гэты канал сувязі ў грамадстве працягваў дзейнічаць. Так, у Беларусі яшчэ і ў XX стагоддзі памяталі многія значэнні сімвалічных дэкаратыўных выяў, што народныя майстры наносілі на свае вырабы. Пра гэта сведчыць, напрыклад, тое, што матэрыял грунтоўнай працы М.Кацара «Беларускі арнамент», у якой аўтар аналізуе

семантыку элементаў дэкаратыўнай вышыўкі і народнага ткацтва, поўнасцю пабудаваны на дадзеных, запісаных даследчыкам ад канкрэтных майстрых у 30–50-я гады XX стагоддзя. Характэрна, што майстрыхі дастаткова падрабязна маглі расказаць пра змест складаных сімвалічных кампазіцый, якія яны стваралі, абапіраючыся на старадаўнія традыцыі, што былі перададзены ім ад мацярок і бабак [6]. Праўда, трэба адзначыць, што памяць аб традыцыі засталася, але сутнасць яе існавання зусім не такая, як ў мінулыя часы, інфармацыя, якую атрымлівае адрасат камунікацыі, якасна іншая. Для сучаснага чалавека сэнс арнаментальных выяў ужо не нясе магічнага характару, іх рытуальны змест значна аслаблены. Гэта хутчэй інфармацыя аб нечым казачным, афарбаваная настальгіяй аб мінулым.

Такім чынам, мы бачым, што сярод тых функцый, якія мела сімволіка аб'ектаў рэчавага свету ў традыцыйных культурах, адной з найважнейшых з'яўлялася выконванне гэтай сімволікай ролі сродка сацыяльнай камунікацыі. Справа ў тым, што ў грамадстве з традыцыйнай культурай характар зносінаў паміж людзьмі, г.зн. працэс сацыяльнай камунікацыі, таксама насіў традыцыйны характар. Традыцыя, старажытны канон прадпісвалі, як весці зносіны з людзьмі. Але працэс камунікацыі тут не толькі насіў традыцыйны характар, але ў шэрагу момантаў меў і пэўныя рысы сакральнасці (напрыклад, адносіны паміж сялянамі ў час жніва, паміж маладой жонкай і роднымі яе суджанага і г.д.). Гэтая сакральнасць камунікатыўных працэсаў, што адбываліся ў грамадстве з традыцыйнай культурай, патрабавала спецыяльных сродкаў камунікацыі. Такімі сродкамі станавіліся абрад, рытуал, сімволіка рэчаў, якія ўдзельнічалі ў абрадах і рытуалах, наогул сімволіка аб'ектаў рэчавага свету. Тое, што вялікую ролю тут выконвала сімволіка рэчавага свету, невыпадкова, бо ў чалавека ў грамадстве з традыцыйнай культурай быў асобы духоўны кантакт з рэччу. Чалавек мінулага, па выразу М.А.Някрасавай, бачыў «магчымасць у сузіранні рэчы сузіраць у ёй сваю асобу, як апрадмечаную пачуццёва-сузіраемую і таму абсалютна бяспрэчную сілу» [7, с.62]. Таму нядзіўна, што менавіта з дапамогай рэчы яе сімволікі чалавек традыцыйнай культуры наладжваў працэс сацыяльнай камунікацыі ў найбольш адказных выпадках, адзначаных прыкметамі традыцыйнай сакральнасці. У гэтым можна бачыць знак таго даверу, які аказваўся рэчы ў традыцыйнай культуры, той ролі, якую выконвала рэч у духоўным жыцці нашых продкаў.

Літаратура

1. Курочкин А.В. Растительная символика календарной обрядности украинцев // Обряды и обрядовый фольклор. М., 1982.
2. Моль А. Социодинамика культуры. М., 1973.
3. Борев В.Ю., Коваленко А.В. Культура и массовая коммуникация. М., 1986.
4. Брэтан Ф., Пру С. Выбух камунікацыі. Мінск, 1977.
5. Беларускі фальклор: Хрэстаматыя. Мінск, 1977.
6. Кацар М.С. Беларускі арнамент: Ткацтва. Вышыўка. Мінск, 1996.
7. Некрасова М.А. Народное искусство как часть культуры. Мінск, 1983.

Рэзюме

На прыкладзе беларускай народнай культуры паказваецца, як сімволіка рэчавага свету ў традыцыйных культурах выконвала ролю сацыяльнай камунікацыі. Пры гэтым працэс камунікацыі, што ажыццяўляецца рэчамі народнага побыту, разглядаецца праз налажэнне яго на схему камунікатыўнага працэсу, распрацаваную тэорыяй інфармацыі. У гэтым кантэксте аналізуецца, як праз сімволіку рэчавага свету ажыццяўляецца сувязь паміж адпраўшчыкам і атрымальнікам інфармацыі, якія тут выкарыстоўваюцца коды, як на інфармацыйным паведамленні адбіваецца кантэкст, у якім гэтае паведамленне перадаецца, а таксама як уплывае на ўспрыманне паведамлення «шум».

Резюме

На примере белорусской народной культуры показывается, как символика предметного мира в традиционных культурах исполняла роль социальной коммуникации. При этом процесс коммуникации, осуществляемый предметами народного быта, рассматривается через наложение его на схему коммуникационного процесса, разработанную теорией информации. В этом контексте анализируется, как через символика предметного мира осуществляется связь между отправителем и получателем информации, какие здесь используются коды, как на информационном сообщении отражается контекст, в котором это сообщение передается, а также как влияет на восприятие сообщения «шум».

Summary

Based on the example of Belarusian folk culture the author of the article demonstrates how physical world symbolism of traditional cultures has played a part of social communication. The communication process fulfilled by people's articles used in everyday life is considered through its imposition on the communication process scheme worked out by the information theory. The way the sender and the receiver communication is provided through the physical world symbolism is analyzed as well as the codes which are used here, the way the context influences the message as well as the way the "noise" influences the message perception.